

1 SVĚTOVÉ OBCHODNÍ PRÁVO (OD POJMU IUS GENTIUM K SOUČASNÉMU SVĚTOVÉMU OBCHODNÍMU PRÁVU)

1.1 Úvod

Mezinárodní obchodní praxe si vytvořila prostředky pro překlenutí rozdílů mezi jednotlivými právními řády. Tyto prostředky (mezinárodní obchodní zvyklosti, vykládací pravidla, vzorové smlouvy, obchodní podmínky apod.) tvoří zvláštní právní systém nazývaný **světové obchodní právo** (*Transnational Commercial Law, Law Merchant, lex mercatoria*). Tento autonomní **systém právních pravidel** (nezávislý na národních právních úpravách a na mezinárodním právu) není přesně ohraničený. Právní normy mohou být však vytvářeny jen státy, ať vlastními právními předpisy, nebo mezinárodními smlouvami, popř. v rámci činnosti mezinárodních a nadnárodních organizací. Úprava vyplývající z uvedených prostředků se stane pro účastníky závaznou jen tím, že ji učiní při zakládání konkrétního právního poměru součástí své smlouvy, která se však musí opírat o určitý právní řád. Některé zahraniční rozhodčí soudy však přijímají názory o existenci světového obchodního práva odputaného od jednotlivých právních řádů a pokoušejí se formulovat některá jeho pravidla a rozhodují podle nich.¹

1.2 *Ius gentium*

Počátky právního systému (resp. **právní principy**) nazývaného *lex mercatoria* lze vysledovat již v dávném starověku u starých Egypťanů, Féniciánů nebo Řeků, následně i v římském systému práva *ius gentium*,² do kterého se promítly zvyklosti a právní pravidla, která vznikla v obchodním životě různých národů. Tento právní

¹ KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K. a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. Brno: Doplněk, 2015, s. 214.

² HATZIMIHAİL, N. *Genealogies of Lex Mercatoria*. Athens Faculty of Law, Studies in Memoriam of Professor Anthony M. Antapasis (Athens, 2013: Ant. N. Sakkoulas), s. 411–452.

Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2410223> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2410223>.

system byl vytvořen římským státem, ne vlastní obchodní praxí, která je typická pro mezinárodní obchodní obyčej jakožto jeden z pramenů soudobého práva mezinárodního obchodu.

Roku 242 př. n. l. byl vedle funkce městského praetora (*praetor urbanus*), který projednával případy mezi římskými občany, zřízen i úřad **cizineckého praetora** (*praetor peregrinus*).³ Úkolem cizineckého praetora bylo poskytování právní ochrany při obchodních **stycích Římanů s cizinci, případně cizinců s cizinci na půdě římského státu**. Římský právní systém stál na principu personality práva, kdy právo chránilo pouze římské občany. Nicméně rozvoj obchodu, ale také výbojně války a anektování cizích území si časem vynutily jistou revizi tohoto principu a cizinci začali být alespoň do jisté míry na římském teritoriu chráněni.

Hlavním nástrojem cizincům poskytované ochrany se stal **edikt cizineckého praetora** (*edictum praetoris peregrini*), stejně tak i edikt vydaný místodržícím (*praeses provinciarum, proconsul, consularis*) v provinciích (*edictum provinciale*). V provinciích totiž nebylo možné vystačit si jen s normami římského civilního práva (*ius civile*), protože tyto normy reagovaly pouze na primitivní potřeby málo rozvinuté agrární společnosti a k regulaci obchodu se nehodily. Bylo nutné přihlížet ke zvyklostem a právním pravidlům ustáleným v obchodním životě různých národů nebo kmenů středomořské oblasti.

V ediktu cizineckého praetora a v ediktech provinčních se tak hromadily právní normy nestejného původu: i) převzaté z cizích národních úprav (hlavně řeckých), ii) nepsané obyčejy a uzance obchodníků Středomoří, iii) civilní nebo praetorské římské právo, iv) nově vytvořené. Základ tvořila vždy místní nepsaná obyčejová pravidla. Uvedené normy se týkaly téměř výlučně regulace směny a obchodu vůbec, byly to tedy **normy obligačního práva**. Jednalo se o pravidla pružná a co nejméně formální napomáhající mezinárodnímu obchodu. Neobsahovala žádná ceremoniální jednání jako například při derivativním nabytí vlastnictví typu římské mancipace (*mancipatio*) nebo injurecese (*in iure cessio*), žádné povinné slovní formulky a přesně stanovené úkony. Rozhodující byla vždy vůle stran a cíl, kterého chtěly dosáhnout.

Svou neformálností a snadnou přístupností se tato pravidla, která se začala nazývat **ius gentium**, stala podnětem ke zjednodušování norem *ius civile*. *Ius civile*, *ius honorarium* a *ius gentium* tak tvořily tři masy římského republikánského práva. *Ius gentium* se již v 1. stol. př. n. l. často aplikuje i ve vztazích mezi římskými občany, stává se tedy přístupné všem svobodným lidem bez rozdílu. Reguluje hlavně obligační vztahy, obsahuje tedy normy, na které bylo agrární *ius civile* chudé a které ani pružnější *ius praetorium* (obecněji *ius honorarium*) náležitě nerozpracovalo. *Ius gentium* vyplňovalo mezeru a usnadňovalo postavení římských občanů všude tam, kde by museli zápasit s obtížným formalismem, anebo kde by byli bez ochrany vůbec.

³ Označení *praetor peregrinus* není původní, ale objevuje se až v poklasických textech. Původně se hovořilo pouze o druhém, nebo o dalším praetorovi.

Postupem doby se všechny tři masy práva sblížovaly, přičemž vliv *ius gentium* na *ius civile* a *ius praetorium* byl silnější než naopak. Klasický právník Paulus napsal: „*Ex iure gentium omnes paene contractus introducti sunt...*“⁴ V římských textech se název *ius gentium* objevuje dost pozdě. Z právníků jej první používají ve 2. stol. n. l. Gaius a Pomponius. Gaius popisuje značné rozšíření *ius gentium*, které je společným právem všem lidem a které lidem určila sama příroda. Proto se aplikuje všude na světě a má převahu nad právem národním.⁵

Před rokem 129 n. l. pověřil Hadrianus vynikajícího právníka Salviana Iuliana úkolem pořídit soubor osvědčených prétorských ediktů, které si podržely význam i pro tehdejší dobu, jimiž se v předchozí době modifikovaly soukromoprávní normy v oblasti působnosti městského prétor a cizineckého prétor. Na jejich základě se měl vytvořit jednotný a všeobecně závazný edikt, který se v budoucnu měl upravovat jen se souhlasem císaře. Mělo se tak předejít eventuálnímu zneužívání úředních pravomocí a omezit úředníky, kteří uplatňovali s přílišnou samostatností některé své soudní pravomoci. Výsledkem se stal **Věčný Hadriánův edikt** (*Edictum perpetuum Hadriani*), kterým byl ukončen vývoj prétorského práva, neboť zredigované edikty byly v následující době přejímány prétoři ve své kodifikované podobě. Věčný edikt byl vydán roku 129 n. l.

Přijetím ediktu *Constitutio Antoniana* v roce 212 n. l. dochází k formálnímu zániku *ius gentium*, protože „tento Karakallův edikt rozšířil římské občanství ..., vnějším popudem byl asi důvod finanční, daňový...“⁶ Podle M. Granta se jedná o „nejznámější zákonné opatření starověku.“⁷

I přes tento formální zánik *ius gentium* není možné hovořit o jeho zániku faktickém, protože pronikalo a ovlivnilo *ius civile*, jak bylo uvedeno výše.⁸

1.2.1 Dějiny *ius gentium* a jeho prameny

V řecko-římském starověku platil **princip personality práva**. Právní řád vychází z myšlenky, že je vytvořený normami veřejného a soukromého práva a platí **pouze pro římské občany**. O. Sommer k tomu uvádí, že místní omezení platnosti, tedy princip teritoriality, byl výjimkou.⁹ Bylo tedy vyloučeno užití cizího práva, na rozdíl od dnešního mezinárodního práva soukromého.¹⁰

⁴ „Z práva národů byly zavedeny skoro všechny smlouvy...“

⁵ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 20–21.

⁶ BARTOŠEK, M. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, s. 117.

⁷ GRANT, M. *Dějiny antického Říma*. Praha: BB Art, s. 1999, s. 322.

⁸ ROZEHNALOVÁ, N. *Transnacionální právo mezinárodního obchodu*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. Acta Universitatis Brunensis Iuridica, č. 131, s. 13–14.

⁹ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 13.

¹⁰ DAJCZAK, W., GIARO, T., LONGSCHAMPS DE BÉRIER, F. *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*. Warszawa: PWN, 2014, s. 59.

Právo, které platí v nejstarším Římě, je tedy právo ryze národní a pouze římsíi občané mohou být subjekty právních poměrů, které jsou založeny těmito právními normami.¹¹ A pouze římsíi občané požívali právní ochranu pro tyto právní poměry. To znamená, že pokud by se **žena cizinka** provdala za Římana, potom by se neúčastnila rodinných poměrů podle římského práva a takto založená rodina by nebyla uznávána za rodinu podle římského práva.

Tedy manželka by nemohla dědit po svém manželovi podle norem římského práva, děti narozené z manželství by se považovaly za narozené bez otce (*vulgo concepti*), a nemohly by tedy (na základě intestátní posloupnosti) dědit po svém otci. Stejně by to bylo v případě, pokud by uzavřel cizinec kupní smlouvu s římským občanem.

Cizinec není z důvodu osobní působnosti norem římského práva schopen nabýt vlastnické právo k předmětu koupě, a to ani tehdy, pokud jej nabude a zaplatí. Zásadu vyloučení cizího právního řádu označuje L. Heyrovský za „příkrou“¹² a O. Sommer označuje důsledky uplatnění principu personality práva za „strohé“,¹³ K. Rebro mluví o „nevýhodě principu personality“.¹⁴ Podle T. Giara plnilo *ius gentium* funkci mezinárodního práva soukromého.¹⁵

Možnost obchodování bývala cizincům zaručována **mezinárodními smlouvami o přátelství** (*foedera*) stejně jako možnost uplatnit nároky z takového obchodního jednání na soudě. Tato možnost se nazývala *reciperatio* a máme ji doloženou u Festa.¹⁶ Mezinárodní smlouva také určovala, podle jakých právních norem bude probíhat soudní řízení ohledně *reciperatio*. V případě, že nebylo možné jednotlivý případ posoudit podle takto stanovených norem, přihlédl soudce ke zvyklostem mezinárodního obchodu, zejména obchodu s řeckými městskými státy (se kterými byl Řím ve velmi těsném kontaktu).

Druhým zdrojem inspirace byly předpisy, které vydávali správcové (místodržící) v provinciích a *praetor peregrinus* v Římě. Závaznost těchto předpisů se opírala o jejich zakazovací a rozkazovací pravomoc (*imperium*)¹⁷ a tyto procesní předpisy, upravující průběh **sporu mezi Římanem a cizincem**, byly pojímány do ediktů, které byly vydávány jednou ročně.

S tím, jak rostla římská říše, **klesal význam mezinárodních smluv**. Původní samostatné obce byly pohlceny římským státem a ztratily své samostatné postavení. Obyvatelé těchto obcí se nestali římskými občany¹⁸ a nadále si ponechávali své původní právní předpisy. Rozhodování sporů podle tohoto „cizího“ práva pak přestalo být záležitostí mezinárodní, ale přešlo plně do kompetence římského státu. Římský

¹¹ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Praha: J. Otto, 1910, s. 114.

¹² HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Praha: J. Otto, 1910, s. 114.

¹³ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 13.

¹⁴ REBRO, K., BLAHO, P. *Římské právo*. Bratislava: Iura edition, 2010, s. 64.

¹⁵ DAJCZAK, W., GIARO, T., LONGSCHAMPS DE BÉRIER, F. *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*. Warszawa: PWN, 2014, s. 59.

¹⁶ Festa, *reciperatio*. Viz ŠUBRT, J. *Římská literatura*. Praha: Oikoymenh, 2005, s. 215.

¹⁷ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 13.

¹⁸ Všeobecné římské občanství bylo zavedeno až *Constitutio Antoniana* z roku 212 po Kr.

stát však i nadále ponechal rozhodování sporů mezi cizinci, ovšem teď již podrobnými moci římského státu (podle míry dobrovolnosti tohoto podrobení rozlišujeme *civitates foederatae* a *civitates stipendiariae*), a římskými občany v rukou *praetora peregrina* v Římě¹⁹ a v rukou místodržících v provinciích.

Můžeme tedy shrnout, že na základě principu personality bylo zakázáno užití cizího práva v právních poměrech cizinců s výjimkou, kdy se jejich soukromoprávní poměry řídily mezinárodní smlouvou, která řešila i procesní aspekty s tím, že soudce mohl přihlídnout k právním zvyklostem, které byly užívány v západním Středomoří. Pokud se jednalo o cizince, který byl podroben moci římského státu, pak podléhal soudní pravomoci obecných soudů, avšak jeho právní poměry nebyly posuzovány podle norem římského práva, ale podle právních norem, které vytvořil buď místodržící v provincii, nebo *praetor peregrinus* v Římě. Podle T. Giara hledal *praetor peregrinus* nejmenšího společného jmenovatele pro obchodní zvyky Středomoří.²⁰ Tak vznikl nový právní systém, nový právní řád, který se nazývá *ius gentium*. Latinský název je ovšem zavádějící (k tomu se ještě vrátíme).

Prameny tohoto zvláštního právního řádu – *ius gentium*, které se liší od národního římského práva, byly **právní obyčeje, edikty cizineckého praetora, právní zásady, kterými se řídili kupci ve východním Středomoří**. *Praetor peregrinus* mohl převzít z jiných právních řádů i celé právní instituty. Právo východních národů přinášelo mnohem vyvinutější právní instituty, než mělo národní římské právo. Jako příklad právních institutů, které byly prostřednictvím *ius gentium* uvedeny do římského práva, je možno v oblasti práva věcného uvést dědičný nájem (*emphyteusis*), antichretický typ zástavy (*antichresis*), v oblasti práva obligačního písemný dlužní úpis (*syngraphé* a *chirographé*), kategorie literárních kontraktů (*expensilatio*), zajištění dluhu (*constitutum debiti*), záruku bankéře (*receptum argentarii*), závdavek (*arrha*), námořní zápůjčku (*foenus nauticum*) a právní úpravu námořní havárie (*Lex Rhodia de iactu*).²¹

1.2.2 Interakce *ius gentium* a *ius civile*

Právní předpisy, které byly aplikovány pro cizince, se staly vzorem i pro rozhodování sporů mezi římskými občany – tedy tam, kde se původně používalo výlučně norem ***ius civile***. *Praetor urbanus*, tedy protějšek cizineckého praetora, který rozhodoval spory mezi římskými občany podle *ius civile*, začal uznávat nejen základní zásady, ale také celé instituty ***ius gentium***. Bylo tomu proto, že římské *ius civile* bylo založeno na archaickém konceptu římské rodiny (*familia*) a zejména na konceptu nabývání

¹⁹ Tento úřad byl vytvořen roku 242 př. Kr. Viz REBRO, K., BLAHO, P. *Římské právo*. Bratislava: Iura edition, 2010, s. 64.

²⁰ DAJCZAK, W., GIARO, T., LONGSCHAMPS DE BÉRIER, F. *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*. Warszawa: PWN, 2014, s. 59.

²¹ Výčet převzatých právních institutů podle DAJCZAK, W., GIARO, T., LONGSCHAMPS DE BÉRIER, F. *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*. Warszawa: PWN, 2014, s. 59.

majetku do rodinného jmění (*familia pecuniaque*). *Ius civile* vyžadovalo pro tento majetek zvláštní formy nabytí (*mancipatio*), což velmi komplikovalo směnu zboží.²²

Proto *praetor urbanus* začal uznávat méně formální způsoby nabytí vlastnictví (např. prostým předáním věci – *traditio*) i v obchodním styku mezi římskými občany. Toto uznání mělo jednak formu přímého přebírání předpisů *ius gentium* do praetorského ediktu, jednak postavení norem *ius civile* na stejnou úroveň jako mají normy obyčejové. Tímto **se stalo *ius gentium* součástí římského práva**, které platilo společně jak pro Římany, tak pro cizince, kteří společně obývali území římského státu. L. Heyrovský ovšem v této souvislosti upozorňuje, že *ius gentium* bylo převzato městským praetorem pouze v části obligačního práva, právo rodinné a dědické bylo ponecháno v režimu *ius civile*.²³ Mnohé instituty římského práva mají svůj původ právě v *ius gentium*. Jako příklad můžeme uvést kupní smlouvu, která mohla být uzavřena pouze souhlasným prohlášením stran:

Dig. 18, 1, 1, 2.

Paulus libro 33 ad edictum (Paulus ve 33. knize K ediktu)

Est autem emptio iuris gentium, et ideo consensu peragitur et inter absentes contrahi potest et per nuntium et per litteras.

*Kupní smlouva má svůj původ v ius gentium, a tedy vzniká na základě pouhého souhlasu, a může být uzavřena i mezi nepřítomnými, i prostřednictvím posla a listiny.*²⁴

Dig. 19, 1, 1, pr.

Ulpianus libro 28 ad Sabinum (Ulpianus ve 28. knize K Sabinovi)

Si res vendita non tradatur, in id quod interest agitur, hoc est quod rem habere interest emptoris: hoc autem interdum pretium egreditur, si pluris interest, quam res valet vel empty est.

*Jestliže není prodaná věc předána, bude žaloba znít na rozdíl majetku kupujícího, tedy co by kupující býval měl, kdyby mu byla věc skutečně předána (plnou náhradu škody): jestliže ovšem mezitím vzrostla cena věci, potom bude prodávající muset zaplatit buď to, jaká je hodnota věci, nebo to, zač byla věc koupena.*²⁵

Předkládaný fragment je sporný. Většina překladů chápe pojem „*id quod interest*“ jako „zájem“²⁶, nebo dokonce „právní zájem“²⁷. My se domníváme, že je lépe

²² SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 27.

²³ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Praha: J. Otto, 1910, s. 115.

²⁴ Z lat. jazyka přeložil Petr Dostalík.

²⁵ Z lat. jazyka přeložil Petr Dostalík.

²⁶ Scott: „*The amount of his interest in having this done*“. SCOTT, P. S. *The Civil Law II*. Cincinnati, 1932.

²⁷ Viz PALMIRSKI, T. a kol. *Digesta Iustiniani. Digesta Justinianske. Tekst i Przeklad*. III. Księgy 12–19. Krakow, 2014, s. 447, „zaujem prawny“.

překládat pojem *interesse* buď čistě filologicky, tedy jako „stát mezi“, nebo v plném výkladu jako „plnou náhradu škody“²⁸. Význam uvedeného fragmentu spočívá v tom, že prodávající, který poruší kupní smlouvu tím, že nesplní jednu ze svých hlavních obligačních povinností a nepředá kupci předmět koupě, nebude žalován žalobou z kupní smlouvy na hodnotu věci, ale musí nahradit rozdíl mezi hodnotou kupcovu majetku, který má nyní, a stavem majetku, který by kupec měl, kdyby mu byla věc předána.

Ulpianus ve 28. knize svého komentáře K Sabinovi zohledňuje pouze nárůst ceny prodávané věci, pozdější právní praxe však dospěla k plné náhradě škody (*damnum emergens*) a ušlého zisku (*lucrum cessans*). Vliv *ius gentium* na tuto právní otázku spatřujeme právě ve skutečnosti, že podle ryze římského práva *ius civile* měl kupující nárok pouze na vrácení ceny věci. Klasičtí římstí právníci využili okolnost, že žaloba z kupní smlouvy patřila mezi *actiones bonae fidei*,²⁹ a právě na základě obchodních zvyklostí Středomoří umožnili kupujícímu vymáhat i náhradu škody, která byla způsobena nepředáním předmětu koupě prodávajícím kupujícímu.

Dig. 19, 1, 1, 1.

Ulpianus libro 28 ad Sabinum (Ulpianus ve 28. knize K Sabinovi)

Venditor si, cum sciret deberi, servitute celavit, non evadet ex empto actionem, si modo eam rem emptor ignoravit: omnia enim quae contra bonam fidem fiunt veniunt in empti actionem. Sed scire venditorem et celare sic accipimus, non solum si non admonuit, sed et si negavit servitute istam deberi, cum esset ab eo quaesitum. Sed et si proponas eum ita dixisse: „Nulla quidem servitus debetur, verum ne emergat inopinata servitus, non teneor“, puto eum ex empto teneri, quia servitus debebatur et scisset. Sed si id egit, ne cognosceret emptor aliquam servitute deberi, opinor eum ex empto teneri. Et generaliter dixerim, si improbato more versatus sit in celanda servitute, debere eum teneri, non si securitati suae prospectum voluit. Haec ita vera sunt, si emptor ignoravit servitutes, quia non videtur esse celatus qui scit neque certiorari debuit qui non ignoravit.

Jestliže prodávající věděl, že je povinen ze služebnosti, a tuto služebnost zatajil, neunikne žalobě z koupě, i kdyby o této věci³⁰ prodávající nevěděl. Neboť všechno, co je v rozporu s dobrou vírou, je možno žalovat pomocí žaloby z koupě. Ale tak přijímáme, že prodávající také zatajil, jestliže to pouze sám nepřipomínal, ale i jestliže popíral, že je dlužen služebnost, když byl na to dotazován. Ale i jestliže tvrdíš, že prodávající prohlásil toto: „Věru nejsem povinen ze žádné služebnosti“, a jestliže na povrch nevyplyne neočekávaná služebnost, nebudu žalován, mám za to, že má být žalován z koupě, neboť dlužil služebnost a věděl o tom. Ale jestliže jednal tak, aby kupující nevěděl, že je dlužena nějaká služebnost, mám za to, že bude žalován z koupě. Ale obecně říkám, že pokud jednal

²⁸ PRAŽÁK, J. M., NOVOTNÝ, F., SEDLÁČEK, J. *Latinsko-český slovník. A–K*. Praha: SPN, 1954, s. 721.

²⁹ Tyto žaloby umožňovaly, aby soudce zohlednil i jiné sporné momenty mezi žalobcem a žalovaným, než bylo pouhé tvrzení žalobního nároku žalobcem a procesní námitky žalovaného. Viz VÁŽNÝ, J. *Římský civilní proces*. Brno, 1925.

³⁰ Tedy o existenci služebnosti.

podvodně ohledně své povinnosti ze služebnosti, má být žalován, ale pouze v případě, že by nejprve poskytl záruku. A toto je pravdou i v případě, že kupující nevěděl o služebnosti, neboť se nějaká věc nepovažuje za skrytou prodávajícím, pokud o ní kupující ví, a prodávající není povinen informovat o služebnosti, pokud o ní kupující neví.³¹

Tento fragment ukazuje, jakým způsobem ovlivnilo *ius gentium* obchodní zvyklosti antického Říma. **Kurulští aedilové**, kteří měli na starosti dohled na tržišti, poskytovali ochranu pouze proti faktickým vadám (prodávající uvedl nesprávnou výměru pozemku, zatajil fyzickou vadu otroka nebo dobytčete). Právní vady, jako je zatajení okolnosti, že je pozemek zatížen věcným právem k cizí věci ve prospěch třetí osoby, nedokázalo římské *ius civile* postihnout. Tato okolnost však byla v rozporu s obchodní praxí ostatních národů, se kterými se Římané setkávali. V rámci obchodní praxe bylo považováno za spravedlivé postihnout i **zatajení právní vady**.

Římský právník Ulpianus v tomto případě prohlašuje, že jednání, kdy prodávající zatají existenci služebnosti kupujícímu, je v rozporu s *fides*. *Fides* je římská ctnost, která spočívá v zachování daného slova. V právní oblasti se pojmem *fides* označuje vztah poctivosti a důvěry mezi stranami. Tímto prohlášením Ulpianus umožňuje aplikaci požadavků *ius gentium* v římském právu a navíc tyto požadavky více než srozumitelně vysvětluje římským občanům. Jestliže je zatajení služebnosti v rozporu s *fides*, může být proti tomu, kdo tuto *fides* porušil, použita žaloba z koupe, která patří mezi žaloby *actiones bonae fidei*. Kupující se může touto žalobou domáhat náhrady škody, která mu byla způsobena zatajením služebnosti. Ulpianus tedy naplňuje požadavky *ius gentium* v případě kupní smlouvy nikoli rušením právních norem *ius civile*, ale jejich doplněním s pomocí ryze římského pojmu *fides*.

1.2.3 Teoretické ukotvení *ius gentium* v římské právní vědě

Prakticky bylo *ius gentium* právem zcela a výlučně římským. Stejně jako v případě *ius civile* byl jeho pramenem právní obyčej nebo vyhláška magistráta. Také *ius gentium* bylo aplikováno římskými soudy a vztahovalo se pouze na ty, kdo žili **na území římského státu**. Římští právníci však pojímali *ius gentium* teoreticky zcela jinak. Podle L. Heyrovského je pro římské právníky **právem všelidským, které platí pro všechny národy**.³² Mezi instituce *ius gentium* pak římscí právníci počítají nejen ty instituce, které byly převzaty do římského práva z východních právních systémů, ale také ty, které jsou upraveny národním římským právem (*ius civile*) a které se zároveň objevují i v národních právech jiných národů. Za takové instituce *iuris gentium* považují otroctví, nabytí vlastnického práva tradicí, okupací.

³¹ Z lat. jazyka přeložil Petr Dostalík.

³² HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Praha: J. Otto, 1910, s. 116.